

Ситуативно-вікова детермінованість комунікативної та інформативної інтенції в діапазоні загальної інтенції (на матеріалі англомовного дискурсу)

*Роботу виконано на кафедрі англійської філології ВНУ
ім. Лесі Українки*

У статті проаналізовано вікову детермінованість загальної інтенції мовця в 14 частотних мовленнєвих ситуаціях. Автор досліджує реалізацію комунікативної та інформативної інтенції і робить висновок про те, що ця кореляція є, в основному, нейтрально-віковою. Вікові особливості комунікантів визначають не домінантність комунікативної та інформативної інтенції, а засоби їх вираження.

Ключові слова: мовленнєва ситуація, комунікативна інтенція, інформативна інтенція, вік, комунікативні стратегії та тактики.

Тарнавська О. М. Ситуативно-возрастная детерминированность коммуникативной и информативной интенции в диапазоне общей интенции (на материале английского дискурса). В статье анализируется возрастная детерминированность общей интенции говорящего в 14 частотных речевых ситуациях. Автор исследует реализацию коммуникативной и информативной интенции и делает вывод о том, что эта корреляция носит нейтрально-возрастной характер.

Ключевые слова: речевая ситуация, коммуникативная интенция, информативная интенция, возраст, коммуникативные стратегии и тактики.

Tarnavska O. M. Age and Situation Determination of Communicative and Informative Intention in the Framework of General Intention. The article tackles the determination of communicative and informative intention in the framework of general intention of speaker in 14 speech situations. The material of English is analyzed with age focus. Correlation of communicative and informative intention is age-neutral. Age defines not dominance of one of intentions but means of its realization.

Key words: speech situation, communicative intention, informative intention, age, communicative strategies and tactics.

Постановка наукової проблеми та її значення.

Здійснення комунікативної інтенції комунікантами різних вікових груп уможливується через використання певних засобів та прийомів (мовленнєвих стратегій), характерних для кожної з вищезазначених мовленнєвих ситуацій (далі – МС). Оскільки основною одиницею, яка реалізується в МС, є мовленнєвий акт, виникає потреба дати визначення цього поняття.

Мовленнєвий акт (далі – МА) – це цілеспрямована мовленнєва дія, що здійснюється відповідно до принципів та правил мовленнєвої поведінки, прийнятими в даному суспільстві [1, 412].

Із дев'яти виділених І. С. Шевченко аспектів МА, крім центрального блоку (денотативний, локутивний та іллокутивний аспекти, які відповідають плану змісту, плану вираження й актуалізації висловлення в мовленні), релевантними для нашого дослідження є ті аспекти, що формують антропоцентричний блок: адресатний, адресантний та інтенціональний аспекти [5, 92–95]. Важливість останнього важко переоцінити, оскільки цільова установка, наміри є рушійною силою людської поведінки, у тому числі мовної. Саме це зумовлює **актуальність** нашого дослідження.

Мета дослідження – виявлення вікової детермінованості загальної інтенції мовця в 14 частотних мовленнєвих ситуаціях (незгоди, звинувачення, переконання, погрози, попередження, прохання, докору, наказу, скарги, запрошення, поздоровлення, компліменту, знайомства, обговорення планів).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. П. Стросон пояснює поняття комунікативної інтенції через поняття суб'єктивного значення, «тобто того, що конкретний мовець має на увазі під своїм висловлюванням» [4, 137]. Дж. Серль наголошує на кінцевій меті комунікативної інтенції мовця, тобто на намірі адресанта отримати певний результат і примусити адресата усвідомити цей намір [3, 160]. Комунікативна інтенція мовця має два складники: вихідну інтенцію, тобто формування висловлювання, та кінцеву, тобто досягнення певного результату

через це висловлювання. Реалізація вихідної інтенції є, таким чином, засобом досягнення кінцевої мети.

Релевантним для аналізу комунікативних стратегій і тактик представників різних вікових груп є поняття інтенції мовця, тому що саме від реалізації інтенції мовця залежить вибір засобів реалізації комунікативної стратегії. Загальна інтенція мовця, за О. Г. Почепцовим, має два складники: вихідну інтенцію, тобто мету мовленнєвої дії, та кінцеву інтенцію, тобто мету мовця [2, 75]. Реалізація мовленнєвої дії є лише етапом на шляху досягнення головної мети мовця.

Ми, поділяємо думку Д. Гріна, який розглядає поняття інтенції у вужчому плані й виділяє інформативну та комунікативну інтенції висловлювання, що здійснюється шляхом умовиводів (*ostensive-inferential communication*, термін Д. Спербер, Д. Вілсон [7, 50–64]). Інформативна інтенція (*informative intention*) визначається самим фактом промовляння висловлювання, у той час як комунікативна інтенція (*communicative intention*) припускає визнання та сприйняття адресатом цього висловлювання [6, 224].

Ми вважаємо за доцільне прослідкувати особливості реалізації інформативної та комунікативної інтенцій у діапазоні загальної інтенції у представників різних вікових груп при симетричних й асиметричних відносинах у рамках виділених нами мовленнєвих ситуацій.

Так, у МС незгоди і в дітей/підлітків, і в дорослих превалює комунікативна інтенція. Різниця полягає в тому, що комунікативна інтенція дітей/підлітків повністю впливає з їх інформативної інтенції і виражена експліцитно.

Незнайомец до хлопчика:

Stranger: Who was it? Don't you know not to talk to strangers?

Erol: It was Mrs. Perkins. She lives on my street. She has two little kids. She's not a stranger (Homes, Looking for Johnny, p. 38).

У дорослих комунікативна інтенція виражається експліцитно та імпліцитно і не завжди впливає з їх інформативної інтенції.

Син до батька:

Andy: Besides, she's skinny and she's stupid.

Brad: She is not stupid. She went to Stanford. She has a good job and she's a very bright girl. You really don't know her. (Steel, Accident, p. 387).

У МС звинувачення превалює комунікативна інтенція. Звинувачення ґрунтується на комунікативній інтенції партнера по комунікації. У цій ситуації можлива заміна комунікативної інтенції на інформативну, коли комуніканти міняються соціальними ролями. Переважно в дітей комунікативна інтенція імпліцитна, а інформативна інтенція—експліцитна.

Хлопчик до подруги:

Crow: Have you taken my snickers?

Hannah: I terribly need them. (Mazer, I, Hungry Hannah Cassandra Glen..., p. 18).

У МС переконання домінує комунікативна інтенція, яка і в дітей/підлітків, і в дорослих виражається експліцитно та імпліцитно.

Інформативна інтенція завжди експліцитна.

Дівчинка до медсестри:

Joan: I sometimes need glasses eve when I'm not reading.

Mrs. Dorothy: Nonsense. A healthy girl like you – you hardly need glasses at all. For reading to save our eyes, perhaps YES. But not when You're not reading. (Spark, The Dark Glasses, p. 220).

У цьому прикладі при переконанні комунікативна інтенція та інформативна інтенція дорослого виражені експліцитно.

Адвокат до хлопчика:

Reggie: You see, Mark, the law is very clear in this area. A person who has knowledge of information crucial to a criminal investigation cannot withhold this information because he feels threatened.

Mark: That's a stupid law (Grisham, Client, p. 264).

Для того, щоб переконати хлопчика свідчити в суді, адвокат удається до імпліцитної комунікативної інтенції, яка означає *you can't lie in court* при експліцитній інформативній інтенції.

У МС погрози комунікативна інтенція частково збігається з інформативною інтенцією при симетричних відносинах спілкування. Комунікативна інтенція домінує для представників усіх

вікових груп незалежно від того, виражена вона експліцитно чи імпліцитно. Інформативна інтенція завжди експліцитна і повністю підпорядкована комунікативній інтенції.

У мовленні дітей комунікативна інтенція частково збігається з інформативною. Хлопчик до старшої дівчинки:

Brian: I will not play with you. Tell me now what it is.

Mavis: No, but I tek yer soon (Sillitoe, Key to the Door, p. 25).

У цьому прикладі при розмові дорослого з хлопчиком експліцитна комунікативна інтенція домінує над експліцитною та інформативною інтенцією:

Mark: Then why did you put me in jail?

Fink: I'll send you back there (Grisham, Client, p. 292).

Як і в попередній ситуації, у МС попередження інформативна інтенція для дітей/підлітків і дорослих завжди експліцитна та підпорядкована домінуючій комунікативній інтенції, яка виражається експліцитно або імпліцитно.

При спілкуванні матері й сина експліцитна інформативна інтенція підпорядкована експліцитній комунікативній інтенції:

Mother: Don't put your 'ands in your tabs like that, or you 11 get cancer.

Brian: Yes, mam. (Sillitoe, Key to the Door, p. 20).

У МС прохання/прохання про послугу комунікативна інтенція і в дітей/підлітків, і в дорослих відіграє домінуючу роль, як правило, виражена вербально (експліцитно), а інформативна інтенція збігається з комунікативною інтенцією в представників усіх вікових груп.

Мати до доньки:

Janice: Mother, please, let's go to another place.

Mother: There's only one. (Flagg, Fried Green Tomatoes..., p. 300).

Комунікативна інтенція і результат розмежовують МА прохання та прохання про послугу. На відміну від прохання, прохання про послугу може бути описане в термінах взаємовиручки, вигоди, боргу, які імпліцитно передбачають результат цього МА. У випадку прохання комунікативна інтенція мовця сприймається здебільшого як релевантна, тому що в протилежному випадку адресат буде імпліцитно вважатися черствою людиною, яку не турбують проблеми та страждання інших.

Хлопчик до незнайомця:

Eron: Do me a favor and leave me alone.

Stranger: You '11 be sorry for that (Homes, Looking for Johnny, p. 39).

У МС докору при асиметричних відносинах спілкування комунікативна інтенція імпліцитна, а інформативна інтенція—експліцитна, але домінує саме інформативна інтенція.

Донька до батька:

Paula: How come you 're home so late, Bob?

Father: Departmental meeting (Segal, Man, Woman and Child, p. 17).

У МС наказу в симетричних та асиметричних ситуаціях «згори—вниз» інформативна інтенція адресата повністю збігається з його комунікативною інтенцією.

Мати до сина:

Mother: Bath time, Teddy.

Ted: Yeah. (Green, Al's Blind Date, p. 29).

Під час наказу комунікативна інтенція може бути неефективною при умові невиконання наказу, тобто кінцева інтенція виявляється нездійсненою.

Дівчинка до подруги:

Clio: Keep your hair on I'm only saying what I heard.

Kit: I'm quit (Binchy, The Glass Lake, p. 21).

У МС скарги відбувається збіг комунікативної інтенції та інформативної інтенції. Якщо скарга реалізується в рамках асиметричних відношень «знизу—вгору», то інформативна інтенція завжди експліцитна, а в ситуаціях «згори—вниз» інформативна інтенція є імпліцитною.

Інформативна інтенція хлопчика при скарзі дорослому експліцитна, а комунікативна та інформативна інтенція збігаються:

Reggie: I told Clint to find a back entrance somewhere and to meet us in the parking lot.

Mark: I'm really sick of this. Just sick of it. All my buddies are in school today, having a good time, being normal, fighting with girls during recess, playing jokes on the teachers (Grisham, Client, p. 222).

При повному збігу комунікативної та інформативної інтенції інформативна інтенція дорослого виражена імпліцитно:

Father: I was working all the day.

Paula: Have a cup of tea (Segal, Man, Woman and Child, p. 40).

У МС запрошення і в симетричних, і в асиметричних відносинах реалізація комунікативної інтенції залежить не від самого мовця, а від адресата. Саме в цьому випадку комунікативна інтенція та інформативна інтенція збігаються у представників різних вікових груп.

Дядько до племінника:

Bob: Let's go swimming.

Dylan: I'm to do my homework (Flagg, Fried Green Tomatoes..., p. 92).

Професор до підлітка:

Dr. Darby: You look pale, Lorna. It's the London atmosphere. Come on a picnic with us, in the car, on Saturday.

Lorna: With pleasure (Spark, You Should Have Seen the Mess, p. 174).

У МС поздоровлення спостерігається збіг комунікативної та інформативної інтенції, причому спосіб їх вираження теж збігається, тобто поздоровлення завжди виражаються експліцитно.

Мати до доньки:

Evelyn: Happy birthday, dear.

Janice: Thanks, Mom (Flagg, Fried Green Tomatoes..., p. 384).

При іронічному поздоровленні комунікативна та інформативна інтенція не збігаються, а є діаметрально протилежними.

Хлопчик до свого викладача:

Erol: Sorry, I've lost them.

Randy: Congratulations, man (Homes, Looking for Johnny, p. 47).

У МС компліменту комунікативна інтенція та інформативна інтенція є експліцитно вираженими і повністю співпадають у представників усіх вікових груп.

Незнайомец до підлітка:

Man: That's fine bathing suit you have on. If there's one thing I like, it's a blue bathing suit.

Sybil: It's a yellow (Salinger, A Perfect Day for Bartanafish, p. 34).

Однак ця закономірність не розповсюджується на іронічні компліменти, де комунікативна інтенція є домінуютьною та повністю протилежною інформативній інтенції.

Хлопчик до самогубця:

Mark: Yes, sir, but I don't want to die. I take care of my mother and my little brother.

Jerome: Aw, ain't that sweet. A real man of the house (Crisham, Client, p. 12).

У МС знайомства і по лінії симетричних, і по лінії асиметричних відносин домінує комунікативна інтенція, а інформативна інтенція повністю з нею збігається.

Незнайомец до хлопчика:

Stranger: Nice going, Johnny.

Erol: My name is not Johnny.

Stranger: Johnny's not a name. It's like «hey you», only nicer. I was looking for you, Johnny.

Erol: My name is Erol. Okay? Erol.

Stranger: I'm Randy. (Homes, Looking for Johnny, p. 36).

У МС обговорення планів у рамках симетричних та асиметричних відносин спілкування переважає інформативна інтенція, коли мовець переслідує свої власні інтереси, або коли він планує дії в інтересах адресата. Як ми вже зазначали, комунікативні інтереси мовця й адресата збігаються.

Дівчинка до подруги:

Constance: We'll put one of those ads in the personals column in the paper. You know, «caring nonsmokers, into sunsets and red setters».

Al: Talk about blind dates! (Green, Al's Blind Date, p. 24)

В асиметричних ситуаціях комунікативна інтенція дорослих є домінуютьною над інформативною, коли плани мовця є бенефактивними для адресата. Інформативна інтенція домінує і в

дітей/підлітків, і в дорослих у виділеному нами четвертому типі планування, який є бенефактивним для 3-ї особи.

Хлопчик до адвоката:

Mark: *What are you gonna do?*

Reggie: *Make a few calls. I 'll talk to the administrator of the hospital and arrange security around Ricky's room (Grisham, Client, p. 161).*

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проаналізувавши реалізацію комунікативної та інформативної інтенції, можна зробити висновок, що ця кореляція є, в основному, нейтрально-віковою. Вікові особливості комунікантів визначають не домінантність комунікативної та інформативної інтенції, а засоби їх вираження. У дітей/підлітків інформативна інтенція завжди експліцитна, а комунікативна може бути й експліцитною (у мовленнєвих ситуаціях незгоди, переконання, погрози, попередження, прохання, наказу, запрошення, поздоровлення, компліменту, знайомства), й імпліцитною (у мовленнєвих ситуаціях звинування, переконання, попередження, докору), у той час як у дорослих і комунікативна, і інформативна інтенції можуть бути виражені експліцитними та імпліцитними засобами.

Перспективи подальшого дослідження полягають у вивченні факторів, що обмежують загальну комунікативну інтенцію мовця при спілкуванні представників різних вікових груп.

Список використаної літератури

1. Арутюнова Н. Д. Речевой акт / Н. Д. Арутюнова // ЛЭС. – М., 1990. – С. 412–413.
2. Почепцов О. Г. Основы прагматического описания предложения / О. Г. Почепцов. – К. : Вища шк., 1986. – 115 с.
3. Серль Дж. Р. Что такое речевой акт / Дж. Р. Серль // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1986. – Вып. 17. – С. 151–170.
4. Стросон П. Ф. Намерение и конвенция в речевых актах / П. Ф. Стросон // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1986. – Вып. 17. – С. 131–150.
5. Шевченко И. С. Историческая динамика прагматических свойств английского вопросительного предложения (16-20 в.в.) : дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.04 / И. С. Шевченко. – К., 1999. – 373 с.
6. Green D. et al. Cognitive Sciences: An Introduction / D. Green et al. – Oxford : Blackwell Publishers, 1996. – 416 p.
7. Sperber D. Relevance: Communication and Cognition / D. Sperber, D. Wilson. – Oxford : Blackwell Publishers, 1986. – 208 p.

Статтю подано до редколегії
12. 04. 2012 р.

УДК 811.111.'27:1

І. Я. Чемеринська – аспірант Львівського національного університету імені Івана Франка

Подяка як оцінний мовленнєвий акт

*Роботу виконано на кафедрі англійської філології
ЛНУ ім. І. Франка*

У статті проаналізовано особливості реалізації категорії *оцінки* в мовленнєвому акті подяки. Схарактеризовано оцінні семи в засобах висловлення подяки в сучасній англійській мові.

Ключові слова: конотація, денотат, оцінка, оцінний МА, оцінність.

Чемеринская И. Я. Благодарность как оценочный речевой акт. В статье анализируются особенности реализации категории *оценка* в речевом акте благодарности. Характеризируются оценочные семы в средствах выражения благодарности в современном английском языке.

Ключевые слова: коннотация, денотат, оценочный речевой акт, оценка, оценочность.

Chemerynska I. Ya. Gratitude as an Axiological Speech Act. The peculiarities of actualization of the category of evaluation in speech act of gratitude were analyzed in the given paper. The analysis of the semes of evaluation in the means of expression of gratitude in modern English was also fulfilled.

Key words: connotation, denotative element, evaluation, axiological speech act.

© Чемеринська І. Я., 2012